

Landskap: Skåne Upptecknare: Nils Ekström, Malmö
 Härad: Torna (sid. 11-13; Berättare: " "
 Socken: Everlöf (ngt fr. Malmö stad) Berättarens yrke: f. d. poliskonstapel
 Uppteckningsår: 1959 Född år 1882 i Everlöf

Nässlorna i folklig tradition. s. 1-2.

Lu F 28

Vaka för att se den tillkommande. s. 3-4.

" 30

Åtgång. (neg. svar) s. 5.

" 31

Julbegärning på herrgården. s. 6-9.

" 32

Konkreta julseder. s. 10-13.

" 34

Valkning. s. 14-16. (sid. 16 är en teckning)

" 38

NÄSSLORNA I FOLKLIG TRADITION.

1. Vad kallar man nässlan i Eder hemtrakt? T. ex. Näter, nälla?
2. Har man brukat tillvarataga nässlor och till vad ändamål? Vilken sorts nässlor har i så fall kommit till användning, de stora nässlorna eller de s.k. etternässlorna.
3. Har man använt nässlor till matlagning? Till vilka rätter och hur tillagades de? Vilka delar av nässlan användes därvid? Har man använt nässlorna enbart eller uppblandade med annat t.ex. med andra grönsaker och vilka? Vad kallades dylika rätter av nässlor? Har man ätit nässlor på någon bestämd dag på våren? Varför? Iakttog man därvid någon bestämd sed (nypa i örat?). Varför?.
4. Har man brukat ge nässlor till djuren? Till vilka djur? Oblandade eller i förening med annat foder? Med vad för slags foder har man blandat nässlorna? Förtäres nässlorna gärna av djuren? Har man brukat torka och gömma nässlor till vinterföda åt djuren? Vilken nyttig inverkan har de tänkts medföra för dem? Ansågs nässlor skadliga för något djur? Vilka?
5. Har man brukat använda nässlor till spänad och vävnad? Vilken behandling har nässlorna underkastats för detta ändamål? Vad för slags vävnader har man berett av nässlor? Vad kallas dylik väv? Hur användes den? Har man förknippat någon särskild tro med dylik väv av nässlor, t.ex. att den gjorde bäraren "hård"? Skulle de för detta ändamål plockas på något bestämt ställe, för att ha den rätta kraften?
6. Har man berett tråd av nässlor? Hur gick man tillväga härvid?
7. Har man använt nässlor som färgmedel? Hur har man gått tillväga härvidlag? Vad för slags vävnader har man färgat på detta sätt? Har man färgat något annat än tyg med nässlor? Vilken färg ger färgning med nässlor? Vilka tillsatser har man använt vid färgningen för att få fram olika nyanser av färgen? Vilka delar av nässlan användes därvid?
8. Har man brukat odla nässlor? Till vad ändamål?
9. Vid vilken tid säger man att nässlorna blommar? Tillskrives de då någon särskild kraft eller förmåga? Vilken tro förknippar man i övrigt med nässlorna?
10. Känner Ni några andra växter som användes på samma sätt som nässlor?

NÄSSLORNA I FOLKLIG TRADITION.

1. Nässlorna kallades allmänt för nälla eller nällor i pluralis.
2. Något tillvaratagande^{av}/nässlor för senare användning till något särskilt ändamål, har jag inget minne av, att jag sett eller hört omtalas.
3. Sedan jag blivit vuxen, har jag vid något tillfälle på våren, då nässlorna varit spåda, blivit bjuden på soppa kokt på nässlor /nässelkål/, men från den tid eller plats som det här är fråga om har jag inget minne av, att jag sett eller hört omtalas, att man använt sig av nässlor till matlagning eller för annat ändamål av något slag.
4. I allmänhet brukade man ej utfodra djuren med nässlor, men det kunde dock inträffa, att folk ur arbetareklassen /husmännen/ vilka i regel födde upp en eller två hushållsgrisar under uppväxttiden utfodrade dessa med brännnässlor, som var den nässelsort vilka hade de största bladen. Man hackade bladen på en huggeknubb och gav sedan produkten åt grisarna uppblandad med annat foder, potatis, mjöl och möjligen mjölk i den mån man hade tillgång härtill

Luf 28.

1

Efter denna behandling förtärdes nässlorna gärna av djuren.

Att man brukat torka och gömma nässlor till vinterföda åt djuren, vet jag mig aldrig ha sett eller hört omtalas.

Att nässlorna skulle tänkas medföra någon nyttig inverkan på djuren eller skada dem på något sätt, har jag ej hört omtalas eller har någon kännedom om.

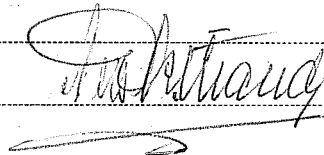
5-6 Jag känner ej heller till eller har hört omtalas, att man använt nässlor till spånad eller vävnad. Ej heller att man berett tråd av nässlor.

7. Angående nässlors användning till färgmedel, har jag mig ingenting bekant.

8. Att man odlat nässlor, har jag ej heller någon kännedom om.

9 - 11 Dessa frågor kan jag ej besvara, enär jag ej känner till någonting som är förknippad härmed.

Malmö i november 1959

Vaka för att se den tillkommande.

Denna frågelistas ser jag mig ej kompetent till att nöjaktigt kunna besvara. Jag vet mig aldrig ha varit med om eller hört omtalas, att något i stl med vad som här efterfrågas varit brukligt under min tid. Möjlighet finns ju, att det fanns personer som prövade på dylika mystifikation, men i så fall nämnde de väl ingenting därom till andra människor. Jag har ett svagt minne av, att jag hört den tidens gamla tala om, att detta varit ett bruk som tidigare ägt tillämpling, men jag har ej tillräckligt minne därav för att här kunna relatera tillvägagångssättet. Ett par saker i den vägen vill jag dock draga mig till minnes. Det ena var att vederbörande skulle räkna sju stjärnor på himlen i sju kvällar å rad. Den tillkommande maken eller maken skulle då komma att bära samma förnamn som den person av det motsatta könet hade, vilken man först kom i möte med dagen efter det man räknat stjärnorna för sista gången. Det andra var, att man skulle samla sju olika sorts blommor och lägga dessa under huvudkudden och sova på dem på natten. Jag vill minnas, att detta skulle vara midsommarsafton. Under förutsättning

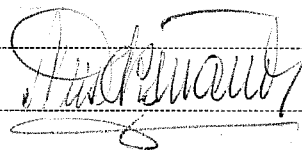
Luf 30

ACC. N:R M. 14794:4.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

att man under natten drömde om en viss person, så skulle denne
bliva den tillkommande maken eller maken.

Malmö i november 1959

Å R S G Å N G

Årsgång är för mig ett fullständigt obekant begrepp. Jag har ej hört ordet tidigare och har ej någon som helst kännedom om, vad det innebär. Ej heller har jag hört omtalas, att någon företagit sig något i stil med vad som berörs i denna frågelista.

Malmö i november 1959

Luf 31

JULBEGÅVNING PÅ HERRGÅRDEN.

1 - 4. Förhållandena vid herrgårdarna ifråga om de seder och bruk som där tillämpades i förening med julfirandet och vad som härmed sammanfaller i vad det gäller julbegåvning till tjänstefolk och underhavande m.fl. kan jag ej yttra mig om, enär jag saknar all kännedom därom. Någon herrgård finns ej i här ifrågakvarande församling. Vad jag här kommer att beröra i förenämnda fall kommer att röra sig om julfirandet bland folket i församlingen.

5. Ett allmänt bruk på den tiden tillämpades av de mindre bemedlade familjerna, men som under vanliga förhållanden helt försörjde sig själva, inför julhögtiden togo till tiggarestaven, genom att någon medlem av familjen gick en rundtur till gårdarna och bådö om en kaka bröd. Att på detta sätt bättra på matförrådet till den stundande julhelgen tillämpades dock ej inom vår familj trots det att vi tillhörde samma befolkningsskikt.

Bruket hade gammal tradition, varför det ej kom som någon överaskning för vederbörande gårdsägare. Beredda som de voro på dylika besök brukade de i största allmänhet i förening med jul-

Luf 32.

baket till familjens eget behov ordna med ett särskilt bak av mindre brödkakor avsedda till att som lämplig gåva överlämnas till eventuelle jultiggare. Det hände ibland att jultiggare komo fyra å fem i sällskap. Utöver en brödkaka kunde de väl även bli- va förärade med ett stycke fläsk eller annat matnyttigt, allt be- roende på vederbörande husmoders givmildhet och goda hjärta.

På de s.k. bättre ställena, där man var mån om sitt tjänstefolks bästa, brukade också drängarna få en brödkaka och ett stycke so- gel av något slag, en ost eller dylikt, att av dem förvaras i dränkkammaren och användas som tilltugg till brännvin vid de till- fallen då dessa fingo besök av någon god vän eller kamrat och ville bjuda denne på sprit i någon form huvudsakligen på bränn- vin. Bruket med julklappsutdelning vare sig till tjänstefolk eller egna familjemedlemmar förekom ej där på orten på den tiden, vad jag vet om.

6. Julhög eller jullott, vet jag ej att det förekom och kan ej yttra mig därom. Den traditionella formen för julfirandet kunde väl vara något olika inom skilda familjer, men relativt sett

var den likartad från år till år. Vad brödet brträffar så var det ständigt återkommande samma brödsorter år från år som bakades och dukades fram. Förutom vanligt spisbröd /Siktebröd/ brukade man baka småbröd såsom vetebröd, klenetter, pepparkakor, musslor och även ett par andra sorter, som jag ej kan komma ihåg namnet på. Det dukades alltid fram extra traktering under julhelgen. Allt efter råd och lägenhet.

7. Av de i denna punkt framställda frågorna har jag mig ej något bekant för att kunna besvara desamma.

8 - 9 Eftersom tjänstefolket hos bönderna ej fingo någon sorts julbegåvning fanns det givitvis ej heller något bestämt därom i deras anställningskontrakt. Något skrivet kontrakt dem emellan vet jag för övrigt ej att det förekom på den tiden. Det räckte med muntlig överenskommelse.

Det är ju möjligt att det förekom, att vissa lantbrukare uppvaktade präst, klockare och skollärare med julgåvor, men därom vet jag intet. Detta ingick i varje fall ej i allmänt bruk. Möjligen kan detta ha förekommit tidigare, då prästen

avlönades med tionde in natura.

Julgran och jultomte var ett okänt begrepp där på orten på
den tiden.

10. Utöver vad som ovan nämnts angående begåvning till socknens
fattiga och jultiggare, har jag ej något att tillägga. Julaltare
till de fattiga eller utdelning av fattigkort från skolan, hörde
^{jag} aldrig omtalas, att det skulle ha förekommit.

11. Vad som i denna punkt efterfrågas, kan jag ej svara på, enär
jag ej har mig något bekant därvidlag.

Malmö i november 1959

Puckman

K O N K R E T A J U L S E D E R .

Jag får beklaga, men jag anser mig ej kompetent till att nöjaktigt kunna besvara de i denna lista framställda frågorna till någon nämnvärd grad. Jag skall emellertid försöka relatera hur vi firat julen i min egen familj efter ingåendet av mitt äktenskap. Advent ha vi i familjen ej firat på något särskilt sätt ej heller Lucia. Förberedelserna för julhögtiden började i regel med tvätt inberäknad gardintvätt, och storstädning av lägenheten. Därefter satte man igång med de egentliga förberedelserna med hushållsbestyren i form av uppköp av matvaror, lutning av julfisken, bakning av småbröd av olika sorter, kokning av rödbetor, tillagning av sylta, vartill vi brukade köpa ett halft svinhuvud. Vidare skulle eventuella julklappar inköpas och julgran som skulle klädas. Ibland brukade vi också köpa hem en julkärve och hängde på väggen utanför ett av fönstren till mat åt fåglarna. Till sist kom så pryddandet av hemmet speciellt för julen med uppsättandet av julbonader på väggarna och löpare på bordet tillverkade av papper och försedda med färgtryck påminnande om stundens högtid..

Lef 34

Vidare brukade vi på lämpliga ställen hänga upp julklockor och uppfästandet av pappersgirlande som drogos tvärs över rummet. En julbock tillverkad av halm plockades också fram från sitt förvaringsställe och placerades på någon lämplig plats i något av rummen. Det hela fick sitta kvar över hela julhelgen och togs bort i samband med, att man kastade ut julgranen.

Julbordet dukades i så pass god tid, att vi kunde sätta oss ned och börja måltiden omkring kl. 18. Med undantag för en bordlöpare och levande ljus hade vi inga särskilda bordsdekorationer. Någon julkaka som skulle gömmas till våren, ha vi aldrig brukat taga vara på.

Första tiden av vårt äktenskap och så länge min hustrus föräldrar levde, brukade dessa alltid tillsammans med hennes syskon, så länge de vistades i föräldrahemmet, fira julafton tillsammans med oss i vårt hem. Mina föräldrar, som i motsats till min hustrus föräldrar, vilka voro boende här i staden, voro bosatta på landet, ha ej vid något tillfälle firat julen tillsammans med oss. Även sedan våra barn blivit gifta och bildat egen familj har det

varit tradition, att de skulle fira julafton i föräldrahemmet så länge min hustru levde. Hon gick bort den 18 december 1952. Sedan dess har jag varje år varit hembjuden till något av barnen julafton.

Någon särskild matordning för juldagarna som avvek från det vardagliga, ha vi ej brukat ha i någon nämnvärd grad. Grötrimmen som kom till användning voro nog i stort sett gamla sådana, även om det kunde inträffa vid enstaka tillfällen, att någon kom med ett nytt. Mandel i gröten brukades. Obligatoriskt för julaftonsmåltiden var ju lutfisk och risgröt.

Vad det beträffar oss själva, så får man nog säga, att julen tog sin egentliga början med julafton.

Så länge barnen voro små, var det alltid någon som klädde ut sig och spelade rollen av jultomte och hade till uppgift att dela ut julklapparna. Julklappsrim förekom ej. Julknutar har jag ej hört omtalas. Några särskilda julkakor har jag inget minne av. Det är ju tänkbart, att barnen lekte en eller annan särskild julek tillsammans med andra barn, men på grund av min tjänst så

ACC. N:R M. 14794:13.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

hade jag mycket lite tillfälle till att följa deras förehavande härvidlag. Dans kring julgranen förekom sällan i vår familj. Från min barndom har jag minne av, att vi brukade leka gissningsspekar med nötter.

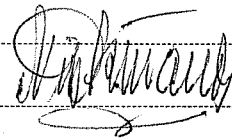
Några särskilda sedvänjor rörande julottan eller juldagen ha vi ej haft. I flesta fall voro vi bjudna hem på middag juldagen hos någon av dem som gästade oss julafton. De första åren alltid till min hustrus föräldrar. I annat fall gick man ej gärna på besök juldagen.

Några särskilda regler för de övriga dagarna under julhelgen, ha vi ej haft.

Med lilla Julafton avsågs dagen före julafton. Staffanståg, har jag ej hört omtalas.

Relativt sett överensstämmer de julseder som tillämpats hos med desamma som brukades i våra respektive föräldrahem.

Malmö i november 1959

V A L K N I N G.

- A. Vad som här efterfrågas har jag mycket liten kännedom om. Så länge jag kan minnas tillbaka lämnade man in det vävde vadmals eller värkentyget till stampning, som det hette, till Malena Perssons färgeri och spinneri i Sjöbo eller också till Borgens färgeri i Lund. Det fanns en gård i socknen, gränsande till Kulturens Östarp, vilken på den tiden ägdes av en lantbrukare Jöns Bengtsson som för övrigt härstammade från Östarpsgården och var broder till siste innehavaren av denna gård, Jöns Perssons hustru. Denna förstnämnda gård, som numera ägs av Rausing, kallades på den tiden för Stampen, och hade namnet, enligt vad jag hört berättas, kommit av att man där i äldre tider haft någon slags anordning för stampning av vadmals och värkentyger, men hur denna beredning tillgått, har jag ingen aning om.

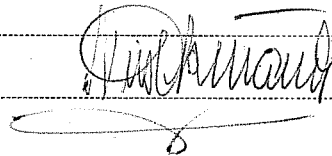
Luf 38

V A L K N I N G.

B. Stickade yllesaker såsom tröjor, strumpor o.dyl. brukade man valka i hemmen på en s.k. valkflage. Man lade då först varorna i blöt en kort tid, varefter man tog upp dem och utförde valkningen av varorna i vått tillstånd, vilket tillgick så, att man med händerna rullade och gned tyget upp och ned på valkflagen och höll på härmed till dess att detsamma blev mjukt och ludigt. Samma tillvägagångssätt ungefär som man behandlade tvätter på filbrädan.

Till belysning bifogar jag här en teckning föreställande en valkflage.

Malmö i november 1959.

Skiss utvisande det ungefärliga utseendet av en
valkeflage. Stulch, varje sida cirka 75 à 80 cm.

M. 14794: 16.

